

**ИЗВЕШТАЈ О РАДУ
ОДЕЉЕЊА ЗА ЗАСТУПАЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА
ЗА 2020. ГОДИНУ**

УВОД

У односу на Републику Србију Европски суд за људска права (у даљем тексту: Европски суд) до сада је донео укупно 221 пресуду.

Током 2020. године донето је 5 пресуда против Републике Србије, од којих је у 4 предмета Европски суд утврдио повреду права гарантованих Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Конвенција), док је у једној пресуди оценио да нема повреде права гарантованих Конвенцијом.

Од 5 пресуда, 2 пресуде (Кладничанин и Омеровић и други) донео је трочлани Одбор, јер су предмети разматрања и одлучивања била питања која Европски суд сматра својом добро устаљеном праксом. Ове две пресуде се односе на укупно 202 лица. Европски суд је у обе пресуде утврдио повреду члана 6. став 1. Конвенције и члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију због неизвршења правноснажних домаћих одлука против друштвених предузећа и досудио им накнаду нематеријалне и материјалне штете.

Од три пресуде које је донело седмочлано Веће, Европски суд је у две пресуде утврдио повреду права гарантованих Конвенцијом, а у једној пресуди Европски суд је оценио да нема повреде права из Конвенције.

Европски суд је у пресудама седмочланог Већа утврдио повреду права на поштовање приватног и породичног живота из члана 8. Конвенције (пресуда Драган Петровић - у вези са узимањем ДНК материјала од подносиоца по ранијем Законнику о кривичном поступку и пресуда Бољевић због немогућности да докаже своје порекло путем ДНК анализе, јер су редовни судови, због наступања застарелости, одбили његов предлог за понављање поступка за утврђивање очинства који је правноснажно окончан седамдесетих година прошлог века).

У пресуди седмочланог већа у којој је Европски суд оценио да нема повреде права гарантованих Конвенцијом (пресуда Поповић) разматрана је забрана дискриминације из члана 14. Конвенције, у вези са чланом 1. Протокола број 1. уз Конвенцију у поступању Државе према два категоријама лица са инвалидитетом („војним“ и „цивилним“), те је оцењено да различито поступање треба сматрати оправданим због разлике у начину настанка инвалидитета.

Европски суд је током 2020. године донео и 29 одлука у односу на Републику Србију, али је објавио 20. Од 20 објављених одлука, 10 се односило на пријатељска поравнања и представке су скинуте са листе предмета. Најзначајније одлуке међу преосталих 10 су:

- *Мастелица против Србије и Васиљевић и Дробњаковић* против Србије у којима је Европски суд прогласио недопуштеним представке укупно **18 подносилаца** као **очигледно неосноване**;

- *Садики и Нура против Србије и Јаковљевић против Србије*, у којима је Европски суд прогласио као недопуштене представке укупно **3 подносилаца** због неисцрпености домаћих правних средстава;

- *Аксентијџвић против Србије, Танасковић и 20 др. против Србије, Стаменковић против Србије и Денић и Стаменковић против Србије*, у којима је Европски суд прогласио недопуштеним представке укупно **25 подносиоца** због злоупотребе права на представку.

Током 2020. године, Европски суд није издао нити једну привремену меру у односу на Републику Србију. Тачније, предлог за издавање привремене мере која је поднета у предмету Татари и други, након што је Република Србија доставила тражене податке и информације, није усвојена.

Република Србије током 2020. године није донела нити једну одлуку да интервенише пред Европским судом у предмету који води држављанин Републике Србије против друге државе чланице.

Закључно са 31. децембром 2020. године је пред Европским судом у раду било укупно **1755** представки изјављених против Републике Србије. Посматрајући представке по врсти притужби, и даље се највећи број притужби односи на друштвена предузећа - повреду права на суђење у разумном року и права на имовину због неизвршених домаћих судских одлука.

Предходних година, укупан број представки изјављених против Србије био је знатно већи. Тако је на крају 2012. године у раду било укупно 10 053 представки изјављених против Србије, а на крају 2013. године чак 11 230. На крају 2018. године је пред Европским судом било 2 079 представки.

Смањење тог броја до краја 2015. године последица је одбацивања великог броја представки у предметима тзв. „ратних дневница“ (након доношења пресуде Великог већа у предмету Вучковић и други против Србије), као и закључењу пријатељских поравнања у предметима у којима Европски суд има добро установљену праксу.

На смањење укупног броја предмета утицало је и то што је последњих година, тачније од 2008. године, уставна жалба делотворно правно средство за заштиту права и слобода. То значи да грађани пре обраћања Европском суду најпре морају изјавити Уставном суду уставну жалбу и заштиту својих права и слобода покушати да остваре на националном нивоу.

На опадање броја предмета пред Европским судом је утицала и измена Правила 47 Пословника Европског суда које уводи строже услове за подношење представке Европском суду за људска права. Ове измене су ступиле на снагу 1. јануара 2014. године. Циљ ових измена било је побољшање ефикасности Европског суда и убрзање испитивања представки. Од 1. јануара 2016. године примењују се додатне измене овог Правила којима се прецизира садржина представке.

Представке које нису поднете у складу са Правилу 47 одбацују се. Одлуке о одбацивању очигледно недопуштених представки и даље се не образлажу, па то у неким случајевима изазива одређене недоумице. Међутим, примена оваквих стриктних правила о садржини представке била је неопходна због великог прилива предмета у Европски суд

у последњих неколико година, а који је претио да угрози рад и ефикасност система установљеног Конвенцијом.

И поред дугогодишње тенденције смањења броја предмета пред Европским судом, на дан 31.12.2020. је било 405 представки више него на исти дан 2019. године, а по укупном броју поднетих представки се Република Србија налази међу првих десет држава.

Највећи број предмета се односи на неизвршење правноснажних домаћих одлука против друштвених предузећа и дужину трајања поступка.

ПРЕДМЕТИ У РАДУ - ЗАСТУПАЊЕ

Повећан укупни број представки изјављених у 2020. години у односу на 2019. годину против Републике Србије утицао је на то да се и прилив предмета који се достављају на одговор Државном правобранилаштву - Одељењу за заступање Републике Србије пред Европском судом повећа. Од почетка 2020. године Државно правобранилаштво - Одељење за заступање Републике Србије пред Европском судом је припремило и доставило одбрану за 62 предмета.

Током 2020. године поново је повећан број комуницираних предмета који се односе на дуговања предузећа са већинским друштвеним капиталом. Комунициран је укупно **31 предмет, који је обухватао 586 појединачних представки**. Разлог за већи број ових предмета је што је **што су домаћи органи због утврђене повреде права на суђење у разумном року досуђивали знатно ниже износе на име нематеријалне штете у односу на оне које одређује Европски суд у истоврсним случајевима**. Из истог разлога је у наведеном периоду порастао и број предмета који се односе на заштиту права на суђење у разумном року.

Такође, у односу на претходне године достављен је већи број комплексних предмета у погледу којих је одређена надлежност Већа, а који се, између осталог, односе на:

- смањење пензија услед примене Закона о привременом уређењу начина исплате пензија;
- истрагу несавесног лечења;
- непоступање надлежних органа у случају наводног злостављања детета од стране родитеља;
- право на ограничено трајање притвора;
- осуду услед коришћења наводно незаконитог доказа;
- повреду права на имовину услед неиздавања одговарајућих дозвола за дистрибуцију радио и телевизијских програма и интернета;
- дискриминацију слепих шахиста олимпијаца у односу на олимпијце без инвалидитета;
- пресретање и читање е-поште од стране послодавца-јавног предузећа;
- обрачуна инвалидске пензије;
- предвидљивости закона који се тиче употребе возила страног држављанина;
- истраге смрти у саобраћајној незгоди и друго.

Приликом припреме одбране и одговора Државно правобранилаштво - Одељење за заступање Републике Србије пред Европском судом је наставило добру сарадњу са надлежним органима, посебно са Уставним судом, Врховним касационим судом, као и са другим судовима редовне и посебне надлежности, Министарством правде,

Министарством унутрашњих послова, Министарством финансија и Републичким јавним тужилаштом.

ИЗВРШЕЊЕ ПРЕСУДА И ОДЛУКА ЕВРОПСКОГ СУДА

Поступак извршења пресуда и одлука Европског суда подразумева, како исплату износа који су досуђени на име накнаде нематеријалне и материјалне штете због утврђених повреда Конвенције, тако и спровођење појединачних и/или општих мера које су пресудом наложене, а које ће за убудуће спречити сличне повреде Конвенције.

У том смислу, у 2020. години настављене су активности у вези са извршењем пресуда и одлука, и то посебно у делу који се односи на израду акционих планова, односно достављања извештаја о извршењу пресуда и одлука Европског суда или других информација по захтеву Одељења за извршавање пресуда Европског суда за људска права.

Према Одлуци Комитета министара Савета Европе (у даљем тексту: Комитет министара) од 2. децембра 2010. године, државе чланице, почев од 1. јануара 2011. године, имају обавезу да достављају акционе планове о начину извршења пресуде у року од шест месеци од правноснажности пресуде или одлуке, односно извештаје уколико сматрају да су своју обавезу према пресуди или одлуци извршили.

Приликом надзора над извршењем пресуда и одлука Европског суда, Комитет министара велику пажњу поклања, како извршењу мера наложених пресудом и одлуком које се односе на подносиоца представке, тако и спровођењу наложених општих мера, а које имају за циљ да се исте или сличне повреде у будућности не понове. Врста ових мера се може значајно разликовати од предмета до предмета. Некад Европски суд пресудом тачно наведе које је опште мере потребно предузети, а некада је остављено држави на оцену које мере треба предузети, при чему Комитет министара надзире извршење како индивидуалних, тако и општих мера.

Из напред наведених разлога, током 2020. године настављена је добра сарадња са свим надлежним државним органима, а све у циљу како би се заједничким напорима пронашао начин извршења мера које су наложене пресудама Европског суда.

Закон о правобранилаштву („Службени гласник РС“, број 55/14), у члану 13. став 5. прописује да се исплата износа договореног поравнањем или назначеног у пресуди Европског суда, врши из средстава органа Републике Србије чији су акти проузроковали кршење људских права.

Поступак извршења пресуда и одлука, напред наведеним законом није ближе уређен. Део утврђених обавеза и извршења појединачних мера, а које се односе на исплату у делу накнаде нематеријалне штете, извршавају се са средства опредељених буџетом Високом савету судства, а обавезе које се односе на исплату накнаде на име материјалне штете са средстава које су буџетом опредељене Државном правобранилаштву.

Од 5 пресуда које су током 2020. године донете против Републике Србије, Европски суд је у 4 пресуде утврдио повреду Конвенције (од чега је у 3 пресуде досудио и накнаду

штете, а у 1 пресуди није - Бољевић), док у 1 пресуди (Поповић и други) утврдио да није било повреде права из Конвенције.

Током 2020. године Европски суд је **објавио** 20 одлука. У 10 одлука је након закљученог пријатељског поравнања Европски суд обавезао Републику Србију на исплату накнаде штете, док је у 10 одлука Европски суд одбацио представке подносилаца. У 10 одлука којима су представке одбачене, садржано је 34 појединачних предмета, тј. 34 појединачних представки подносилаца, наших грађана.

Пресуде и одлуке донете у 2020. години су, у делу који се односи на исплату накнаде штете, током 2020. године вршене на време и у року, и то како у делу исплате нематеријалне штете, тако и у односу на исплату материјалне штете.

Нематеријална штета

Исплата у делу досуђених накнада на име нематеријалне штете вршила се редовно током 2020. године, у складу са роковима које је одредио Европски суд.

У складу са Законом о буџету Републике Србије за 2019. годину („Службени гласник РС“, број број 95/2018 и 72/19), досуђене накнаде на име нематеријалне штете извршавале су се са раздела Високог савета судства.

Током 2020. године је на име накнаде нематеријалне штете исплаћен износ од **222.175,04** евра односно **26.198.654,81** динара.

Материјална штета

На име материјалне штете, у 2020. години је исплаћен износ од **12.748.915,77** динара, у корист подносиоца представке.

Средства за ову намену обезбеђена су у складу са Законом о буџету Републике Србије за 2020. годину („Службени гласник РС“, број 84/19), на разделу Државног правобранилаштва, тако да су се исплате на име накнада материјалне штете, извршавале са раздела Државног правобранилаштва.

Пресуде и одлуке донете у току 2020. године исплаћене су у складу са роковима које је одредио Европски суд.

У 2020. години је настављена методологија установљена у 2016. години да се исплата на име накнаде материјалне штете, односно исплата износа утврђених домаћом пресудом са законском затезном каматом, исплаћује на основу обрачуна које је вршила Народне банке Србије.

У домаћим правоснажним одлукама, поводом чијег неизвршења је поднета представка Европском суду, у већем броју предмета постоји утврђена обавеза да се, поред износа на име зарада, изврши и исплата износа по основу пореза и доприноса. До сада у поступку извршења пресуда и одлука Европског суда, није вршена исплата на име доприноса за пензијско и инвалидско осигурање. У циљу проналажења решења и начина да се и ова обавеза по пресудама и одлука Европског суда изврши (у делу који се односи на извршавање утврђених обавеза на исплату припадајућих пореза и доприноса подносиоцима представки), успостављена је сарадња са Министарством привреде, Фондом за ПИО и Пореском управом.

Посебна пажња посвећена је припреми и изради акционих планова којима се Комитет министара обавештавао о мерама и напретку које Република Србија предузима у циљу извршења пресуда и одлука Европског суда.

На основу акционих планова и извештаја који су припремљени и достављени током 2020. године, Комитет министара донео је 13 завршних резолуција у односу на Републику Србију, којима је затворено надгледање 41. предмета и за које је Комитет министара утврдио да је Република Србија у целости извршила како појединачне, тако и опште мере које су јој биле наложене.

Наведених 41 предмета који су окончани пред Комитетом министара, налазе се разврстани у подгрупама и њима је обухваћено 126 појединачних предмета, тј. појединачних представки 199 подносилаца, наших грађана.

Посебно је битно истаћи да је у марту месецу 2020. године Комитет министара одлучио да надгледање извршење предмета **Зорица Јовановић против Србије** (тзв. нестале бебе) **пренесе из појачаног надзора у стандардну процедуру**, после више година. Оваква одлука Комитета министара донета је након усвајања Закона о „несталим бебаба“ и великих напора и координације више државних органа, али и политичке спремности да се ово питање реши. У наставку процеса извршења, акценат је стављен на ефикасну примену закона, односно механизма за утврђивање чињеница о статусу деце за коју се сумња да су нестала из породилишта у Републици Србији, као и на успостављање ДНК базе података која би олакшала процес трагања за истином. У смислу наведеног, Одељење за заступање Републике Србије пред Европским судом за људска права је Комитету министара доставио још два Акциона плана, активно сарађује са Одељењем за извршење пресуда при Савету Европе и пројектом Савета Европе и наставља добру сарадњу са надлежним државним органима Републике Србије.

Такође, веома је битно истаћи да је после више година **окончан поступак надзора пресуде у предмету Алишић против Србије који је годинама био у појачаном надзору**. Комитет министара је оценио да су мере које је Република Србија предузела, а које је Одељење за заступање Републике Србије пред Европским судом за људска права описало у Акционом плану од 14. априла 2020. и у Акционом извештају од 31. августа 2020. године, довољне да се надзор затвори и донео је финалну резолуцију.

Комитет министра Савета Европе је и у предмету Зорица Јовановић и у предмету Алишић **посебно поздравио присуство државних секретара Министарства правде и Министарства финансија, јер је њихово лично присуство састанцима Комитета министара, како су оценили, показало посвећеност Републике Србије поштовању пресуда Европског суда.**

ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду правац реформе конвенцијског система, јасно је да ће тежња у будућем раду Европског суда бити смањење броја предмета, пре свега представки које се понављају као одраз структурних проблема. У том смислу, Европски суд већ користи могућности на основу Протокола 14 уз Конвенцију, да државама доставља сличне представке, прелиминарно их проглашавајући својом „добро устаљеном праксом“, са предлогом да се закључи пријатељско поравнање.

Поред овог тренда усмереног ка смањењу броја представки пред Европски судом, други правац реформских активности је усмерен ка ефикаснијем извршењу пресуда и одлука Европског суда, а што подразумева и ефикаснији механизам извршења пресуда на домаћем нивоу.

Тренутно према Закону о правобранилаштву није прописано да заступник координира извршење пресуда и одлука Европског суда (раније важећом Уредбом о заступнику РС пред ЕСЈП, у члану 6. било је прописано да се заступник стара о извршењу), нити је Законом о правобранилаштву уређено питање извршења пресуда и одлука Европског суда.

Послови извршења захтевају координацију са другим државним органима, познавање Конвенције, праксе Европског суда, као и рада Комитета министара. Такође, израда акционих планова или извештаја захтева одређене вештине и горе наведена знања.

У том смислу неопходно је поступак извршења пресуда и одлука Европског суда уредити законом, ојачати капацитете за извршење пресуда и одлука Европског суда и успоставити одговарајућу координацију државних органа.

Посебно је значајно да се ојача капацитет Одељења за заступање пред Европским судом за људска права имајући у виду повећан број како репетативних, тако и изузетно сложених предмета пред Европским судом, као и да се у поступку извршења настави и додатно ојача и продуби координација државних органа.

ЗАМЕНИК ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИОЦА

Заступник Републике Србије пред
Европским судом за људска права

Зорана Јадријевић Младар